

TÜRK DİLİ ARAŞTIRMALARI YILLIĞI
B E L L E T E N

1 9 6 5

AYDIN İLİ AĞIZLARINDAN ÖRNEKLER VE
ETNOGRAFYA BAKIMINDAN ÖZELLİKLERİ

A. CAFEROĞLU

Türk dil, etnografya, tümü ile kültür araştırmalarının giriş kapısını ve açılış noktasını, inanışına göre bugünkü bereketli Anadolu alanı teşkil etmektedir. Daha Selçuklular çağından bu yana, aşağı yukarı bin yıllık bir zaman akışı içerisinde, ardı arkası kesilmeyen Anadolu yerleşmesi, ister istemez bu alanı Türk Kültür merkezliğine kadar yükseltmiştir. Çeşitli hayat görüşlü, din inançlısı, göçebe toplum hayat ve kültürü içerisinde yoğrulmuş öz Türk boy, soy ve uruğlarının Anadolu'yu yurt edinmeleri, alanın etnik ve etnografik yapısında da, Türko-
loji araştırmalarına kılavuzluk yapacak kadar etkili izler bırakmıştır. İlk Türk Orhun yazıtlarının doğru çözümlenmesinde, birçok karanlık noktalarda, Anadolu dil kültürüne baş vuran V. Thomsen, gibi bir bilgin daha o zamanlarda, yani yüzyılımızın başlarında, Anadolu Türk Kültür devrimlerinin kılavuzluğuna işaret etmiş ve bu alandan gerektikçe yararlanmıştır. Orhun yazıtlarının yapıca olduğu kadar, etnografik yönden de Anadolu dil ve kültürüne benzerliği, bu ilk girişimi olduğu gibi doğrulamaktadır. Hele, el yiğitleri destanları ve halk fikir ürünü epopelerinin, sınır bilmeden Anadolu ile geniş Türkistan Türk halkları arasındaki, konuca, motifçe birlik halinde bulunması, Anadolu ile Türkistan ve genellikle Türk halkları arasında etnik ve etnografik yapı, bir ayrılık ve gayrılık güdme duvarının çizilmesine asla uygun değildir. Olsa dahi, hiç bir vakit sabit sayılamaz. Durmadan ulusal özgürlüğe doğru kayan kültür ilerlemeleri, bunu engelleyebilecek güçtedir.

Nitekim Aydın ili ağızlarına ait Söke'de derlenip bir az aşağıda dil özelliği ile yayınladığım küçük bir hikâye, tem ve motif bakımından

Anadolu'yu Türk dünyasının, kendinden çok uzak köşeleri ile birleştirmeye yetecek kadar iddaalıdır. Bunu ben bilhassa hikâye kahramanı, yahut Orta-Asya inancı ile "alpi"nin sicillinde görmekteyim. Her iki Türk ülkesi hikâye ve destanlarındaki alpin sicilli, kısaca şöyle bir düzenle çevrelenebilir :

I. *Alpin sicilli :*

1. Ruya hayali.
2. Kuş.
3. Elma.
4. Doğum.

II. *Doğum :*

1. Arslan yüreği yeğilmesi.
2. 9 ay 9 gün meselesi.
3. 9 gün ve 9 gece sancısı.
4. Atın alple beraber doğması.

III. *Toy ve şölenler :*

1. Kurban sunma.
2. Ruyanın yorumu.

IV. *Ad koyma töreni :*

1. Atsızın adlandırılması toyu.
2. Dervişin zuhuru ve ad koyması.
3. Antroponimlerin (adların) özellikleri.

V. *Alpin maarifetleri :*

1. Çeşitli kılıklara girişi.
2. Savaşları, zaferleri, yiğitliği.
3. Sevgilisine kavuşması.
4. Ele, memlekete baş yahut patşah oluşu.

Oldukça kısa, hatta gelişi güzel düzenlediğimiz bu yiğit sicilli yapısı, hangi Türk ili halk'ına ait olursa olsun, hep aynıdır. Ayrılık olsa olsa, önemsiz yerli halk yaşayışında belirebilir ki, bunu tabî saymak işten bile değildir. Bu plan üzerine, Söke'nin "Şah İsmail ve Arabızengi" adlı hikâyesi ile, ünlü Orta-Asya "Manas" destanı arasında özel bir karşılaştırma yapılacak olursa, bir çok noktada Anadolu halk kahramanı tipi ile Türkistan halk alpi tipi arasında geniş ve anlamlı bir birliğin bulunduğu görülür. Şöyleki, her iki kahraman dölsüzlükten, evlatsızlık-

tan yakınmaktadır. Buna karşı her ikisi de, dünya ulusları folklorunda aynı motifin yaratıcısı bulunan sihri “elma”yı, eşiyile yarıyarıya paylaşarak yerler ve her ikisinin de erkek çocuğu doğar. Elmayı veren ise yerine göre ya derbeder bir derviş, ya da ilin, ülkenin saygılı bir ağsakallısıdır. Sihri anlayışlı bu iki kurtarıcı aslında sayılan eski Türk inancının geleneksel artırısından başka bir şey değildir.

Atsız olarak doğan çocuğun adlandırılması, kişiden çok ile aittir. Ad koyma töreni, Türk alpinin, bir çeşit tanıtılması ve halka mal edilmesi gibi, saklı bir düşünüşü ifade etmesi yönünden ihmal edilmeğe gelmez. Ne olursa olsun Dedem-Korkut'ta görüldüğü gibi, ulusal bir törenle yapılması gereken tarihsel bir gelenektir. İller yahut halk törene çağrılır, kahraman adlandırılır. Bizdeki yiğide Şah İsmail, Orta-Asya'dakine ise Manas adı verilmiştir. Şaşılacak şey, her ikisinin doğuşu ile atları da aynı anda doğar. Bizim yiğitinki Ganbartay'ı, Manas'ınki ise Ak-kula'yı doğurur. Her ikisinin atı da, adlı ve sanlıdır. Her ikisi de çocuk masallarının sevilen tipleri ve hayalidir. Konu gerekçesi üzerine, yiğit atın, at ise yiğitin ayrılmaz birer parçalarıdır. Orhun yazıtlarında da görüldüğü gibi, yiğit atı ile beraber ulusa karşı, sorumluluk taşır. Erişilmesi istenen ilkenin gerçekleşmesi için, yaratılan ağır ve yenilmez engelleri ortadan kaldırmak ve mutlak “kan dökmek” zorunluğu vardır. Bunlar olmadıkça ne Anadolu'nun yiğidi, ne da Orta-Asya'nın “alp”i, kahraman sayılır.

Birlik ve bileşiklik, yayımlanan metinler dışında diğer bugün bile mevcut bir çok motif ve konularda da bulunmaktadır. Bunların arasında, gelin “Kalım”ının halktan toplanması ve gelinin güveği evine geldiğinde, yakınlarının başına saçtıkları “saçı” geleneği de mevcuttur. Azerbaycan'da, Anadolu'da ulusal gelenek haline getirilen ve hatta örf'te kökleşmiş bulunan bu motif, Orta-Asya Türk halkları arasında “çaçıla” adıyla ün bulmuştur. Kanımca bu güzel gelenek, eski Şamanizm'in bir kalıntısı olsa gerektir.

Aynı ahenk “kült”lerde, de kendisini göstermektedir. Halk edebiyatında ve folklorunda, dil ve edebiyat yapısının ana öğeleri olan bu motifler de, kuşkusuz eski Türk toplum hayatının, yerleşme alanları yapısına bakmadan, hep müşterek bir Türk ürünü olmuştur.

Tıpkı Türk düşünce ve ulusal kült yaşayışında olduğu gibi, Türk dili alanında da, Anadolu ile Orta-Asya Türklüğü arasında, en ufak bir ayrılık çizgisinin çekilmesine imkân göremeyenlerdenim. Yüzyıllar

içerisinde göçle gelip yerleşenlerle beraber Anadolu topraklarında konuşulan yerli ağız türleri, tabii bir dil gelişmesi sonucunda, zamanla biçimlenmiş ve konuşma gramerine bir biçim hazırlamıştır. Yazı dilimiz için bugün bile arkayık sandığımız bir çok kelime ve gramer biçimleri, gerçekte Anadolu dil ve ağız kaynaklarının birer yaradılışıdır. Orhun yazıtları çağının isim çekim eklerinden (ablatif) olan -dan ve -dän'i. bilmemesi ve tanımaması, bugün aynile Anadolu ağızlarının bir çoğunda da mevcuttur. Genitif ve akkusatif eklerinin düşmesi de aynı yola çıkmaktadır. Tarihsel Orhun, Uygur çağına doğru, Orta-Asya yolu ile bize kılavuzluk yapan Anadolu ağızları içerisinde, ufak bir ağız ve folklor örneğini yayınladığımız Aydın ili de bulunmaktadır.

Aydın ili, yerli halktan edindiğimiz bilgiye göre, Yörüklerin de sık sık uğradığı ve hatta seve seve yerleştikleri bir alan olmuştur. Aydınli yörüklerden Musa Karana göre, buraya göç eden Yörük boyları şunlar olmuştur:

1. Manav
2. Geygel
3. Saçıkara
4. Çakal
5. Hayta
6. Kara-Tekeli
7. Sarı-Tekeli
8. Onamlı
9. Garnı-garah = Karnı karalı
10. Sıçmazlar
11. Topallı
12. Akdağ
13. Gara-goyunnu = Kara-Koyunlu
14. Talazlı
15. Beydilli.

Yine Yörüklerden olup Saçıkara boyuna bağlı Musa Şahin'e göre ise, genellikle Yörüklerin, eski özel toplum hayat düzenini ayarlayan ve öz geleneklerini saklayan bir "gizli dil"leri vardır. Vaktile yayınladığım ve Avrupa bilim âleminde de etkilenen ve yayınlanan bu dil, kanımca Geygel boyuna aittir.

Ulusal Anadolu savaşlarına can ve gönülle katılmış olan bu Yörükler, Aydın ili ve yöresi halk edebiyatında da, kendilerine lâyık yeri

bulmuşlardır. Başçıları hakkında türküler yakılmış, gösterdikleri yararlıklar övülmüştür. Bu türkülerin en sevileni “Koca Mustafa Türküsü”dür. Yörüklerin ünlü yiğitlerinden olup, sonraları işi eşkiyalığa dökmüş olan” Bohorcu”lar tarafından öldürülmüştür.

Aydın iline, diline ve etnografik yapısına, ayrı bir özellik katan ve araştırılması gereken nokta, alanın “Tahtacı” Türk halkına yerleşme sahası oluşudur. Haklarında bilgilerimiz âdeta yok derecesinde olan bu Türk halkı çeşitli dallara ayrılmıştır. Benim elde ettiğim bilgiye göre aşağıdaki boyları vardır :

1. Dedebâli
2. Çaylak
3. Cingoz
4. Esenli
5. Aydınlı
6. Kardışlı.

Ali Koç ve Veli Bozkurt adlı iki Tahtacı’dan elde ettiğim bu bilgi, elbette konuyu aydınlatmaktan çok uzaktadır. Herşeylerini gizli ve saklı tutmayı, nedense bir marifet sayan bunlar, özel bir meslek ve bir hayat yaşamayı üstün görmekte dirler. Saklı dilleri olduğuna kuşku yoktur. İzine düştüm, ama pek az başarı ile işin içinden çıkabildim. “Gizli dil”lerine ait Veli Bozkurt’tan elde ettiğim şunlar olmuştur :

<i>rakiştı veremto</i>	— Memur geliyor.
<i>hataburut şibirden</i>	— Kaçın saklanın; tertibat alın.
<i>somun yamu</i>	— Vurun, saldırın, hücum edin.
<i>arsa</i>	— Bırak, yeter; bırakıver.

Bu çok az bir malzeme üzerine, bu dil hakkında bir fikir edinmek imkânsızdır. Geygel ve Yörüklerin, hatta Elekçilerin dillerinden tamamıyla başkadır. İçerisine aldığı kelime kaynakları hakkında bir bilginim ve hatta sezisim bile yoktur. Yazık kaynaklarda da bir şey bulunmamaktadır.

Aydın ili ve yöresi ağızları, müşterek Anadolu ağızları araştırmaları dışında, özellikle incelenmiş değildir. Karakter bakımından Bandırma’dan — Antalya’ya kadar uzayan bölge ağızlarından farksız gibidir. Başlıca özelliği yumşak *n*’yi saklamasıdır. Sentaks bakımından ise en önemli özelliği isim çekimindeki akusatif yerine datif ekini kullanmasıdır. Bu çekim hatası Aydın için büyük bir özellik teşkil etmektedir. Buna göre : *seni yerine sana; ağacı yerine ağaca* ve saire biçimi-

minde konuşmak gerekir. Şiirde ve türküde pek belli olmakla beraber, yadırganılmaktadır.

Yayımlanan malzeme 7-8 yıl önce Edebiyat Fakültesi desteği ile öğrencilerimden Yusuf Ziya Beyzadeoğlu ile beraber toplanmıştır. Kendisini sevgilerimle hatırlamayı bir borç bilirim.

Bu arada şunu da hatırlatayım ki, toplanan malzeme üzerinde en ufak düzeltmeye ve ağız ayarlanmasına gidilmemiştir. Herbir parça, doğrudan doğruya, nakile aittir. Ağızca karışıktır. Aydın ili ağızı ile beraber, İstanbul ya da radyo ağızı izleri görülmektedir. Ağızın karma olması, derleyeninin haksız işe karışmasından, bin kez daha hayırlıdır. Müdahaleyi insaf dışı sayanlardanım.

ŞĀSMAİL VĀ ARABİZĀNGĪ :

āskidān bi vāmiş bi yōmuş, bi pātişah vāmiş; bu pātişān bi ōlu olmuyōmuş. bi-gün pātişān camı sıkılmış, vāzirnä demişginä: atlä hazırla bi-seyyāta gidālim.

hazırladıkdān sōna vāzir, huzuruna çıkmış: şāvkatlim atla hazı, demiş. pādīşah-da hazīlık yapmış, binmişlä atlä, çıkmışla yola; gidā-gidā bunla bi çeşmā iras gāmişlä.

pātşah vāzirnä demişginä :

vāzirim şūda enālim, bi ekmāk yālim, bi namaz gılalım. bunna ekmā¹ yedikdān sōna, namaz gılmışla. Namaz gıldıkdān sōna -da, bi ak sakallı devriş çıkmış önnānā, bi alma vemiş pādīşā. bunun yāsını sän yēcāsın, yāsını -da garın yēcāk, gabıklānı -da ata yedicāsın². bi-ōlun olcak, bān gālmīden sōna ismini gomıyacāsın.

onnan sōna pādīşah dönüp gidiyo geriyā. gitdikdān sōna yāsını gariya yidriyo, yāsını-da gāndi yiyo; gabıklānı-da ata yediriyo, yedikdān sōna arasından bi-iki ay sōna, bi çocuk dünyaya gāliyo. bi -dā beygīdān bi-tayı gāliyo dünyaya. Çocuk böyyo, bōdükdān sōna māk-tābā yolluyola. Çocuk böyyo; ākīdeşlāri³, çocua atsız deyo bāriyolla. o-da bi-gızıyo :

-bān bi-pātşa ōluyum, nedān bānim adım olmasın? gidiyo bubasına sölāyo bubası-da deyokinä:

¹ Ekmeği.

² Yedireceksin.

³ Arkadaşları.

-ölüm bän sänä⁴ bi-devrişden aldım. devriş gelcäk, sänî⁵ ısmın bırakcak.

ertēs-gün oluyo, hazılık yapıyōla. tam millāti çāriyola. sofrala guruluyo, devriş gāliyo :

-olanın adı Şāsmail, kısrakdan olan tayın adı-da Ganbartay, olsun deyip gaypoluyo otadan.

devriş gitdikdän sōna bubası pātşah, olana⁶ hususi bi garannık yerä gapadıyo. bunun yānna bi-hoca veriyo. ođa okutuyola bunu. bunu heç dünya yüzü göstāmiyō⁷la. vēdiklā⁷ yemek -dā bütün kāmiksiz. bi-gün olmuş yemān içinden bi kāmik çıkmış. olan bu kāmī bi atıyo, cam gırılıyo. çocuk o-günü şevki içeri vuruyo. çocuk ona tutmayo, ūraşıyo, bācārāmiyo. O vakt hocası gāliyo :

-ölüm nā yapıyon sän? o yūsāk, tutulmaz o.

-çocuk -da: ya bōlä bi-dünya vā-da, bubam bänā būda nā okutyo. ben būda okumucan, demiş.

hoca o-vakt gidiyo bubasına :

-şēvkātlim seni⁸ olan dünya yüzünü gōdü, okumuyo. dışarıyı çıkmak isdeyo. sendän āmir isdeyo.

u vakt bubası āmir veriyo, çıksın deyo.

çıkariyōla çocū. çıkādıkdan sōna, çocuk akıdaşlānan ava gidiyo. bunnā gidā-gidā bi-tepāyā ıras gāliyōla. ođa dāhyōla. diyalāki :

-ākıdaşla būda buluşahm.

dāhıp gidiyōla. olan gidā-gidā bit-tepāyā çıkıyo. baksaki bi çöl -uva bu keyyā¹⁰ ıras geliyo. olan bi-ok atıyo. keyī yaralıyo. atı da ākasından sürüyo. keyik gidiyo, o gidiyo. Keyik gidā-gidā bi çadıra giriyo. oğa yörük beynin gızı :

-bu keyik bōlä gālmāz, deyip çadırın gāpsına çıkıp bakıyo. bir-dā baksaki dünya gözāli bi olan.

olan buna görū-gömāz¹¹ atından düşüp bayılıyo.

⁴ Seni

⁵ Senin.

⁶ Oğlam.

⁷ Verdikleri.

⁸ Senin.

⁹ Dağıyorlar.

¹⁰ Geyike.

¹¹ Görür görmez..

gız nāpacānı şaşīyo, bubasının gorkusundan obır çādıra gidiyo, goca-garıya gidiyo ve deyokinä :

-āh nānācīm, burayı bi-yīt gāldi, bānā¹² gōdü, atından düşdü bayıldı. bunun çārāsınā¹³ bulahm; goca-garı da deyokinä :

-gızım onun çāresi çok goley, git yānına māmīlānī¹⁴ çıka, yüzlānā sü, o-vakt o aykır. ayıkdī zaman gaka-gidā. sān-dā bubandan gurtulūsun.

gız gidiyo yānına māmīlānā çıkāriyo, olanın yüzān sürüyo. olan ayıkıyo, bunnā ikisi bībīnā nişan yapıyōla. gakıp olan gerisin-geri gidiyo. ayıntābāyā¹⁵ varyōla. arkıdaşları bunu gülüyōla :

-bak Şāsmail heç bi-şē furmamış deyola.

hāp bārābā şārā gidiyōla. gitdikdān sōna olan sevda oluyo, yatıyo. bubası nāpdīsā bunun çārāsini bulamıyo. bi-gün ava gitdī ākīdaşları¹⁶ çātdiriyo :

-bānim ölüm hasdōldu, diyo. bunun çāresinā bulusānız bulūsunuz, bulmaşsanız sizi idam edārim.

bunna gık-gün izin isdiyōla.

bi-gün olanın ākīdeşinin biri pātşah huzuruna çıkıyo :

-ben bunu¹⁷ çārāsini bulurum. bāni bunu yānına gatın, diyo.

bunu gatiyōla olanın yānına. olan gonusūkān, gonusūkān Şāsmail deyokinā ākīdeşinā :

-ākīdeşim, hān sizdān ayrıldıkdan sōna bi yörük gızına ırasladım. bubam o gızı alisa yaşarım. almaşsa yaşımıcām.

ākīdeşi gākıp gidiyo. gitdikdān sōna olanın bubasına hāpsin¹⁸ anladıyo. pādīşah deral çadillān yānına dūnūcū¹⁹ yolluyo. gızın bubası gık-gün izin isdiyō dūnūcūlā geriyā dönüp gāliyōla. bütün oldū gibi pādīşā anladıyōla :

-şēkātlim, yörük bāyi gızı vēdi. gık-gün izin isdādi. hazīlık yapcāmış bunnā hazīlık yapıyōla, gālālim şımcik yörük bānā²⁰.

¹² Beni.

¹³ Çaresini.

¹⁴ Memelerini.

¹⁵ Aynı tepeye.

¹⁶ Arkadaşlarını.

¹⁷ Bunun.

¹⁸ Hepsini.

¹⁹ Dünürcü.

²⁰ Beğine

Yörük bā çadıları yıkıp gaçıyo. gız-da bi maktüb yazıp kayrakın ²¹ altına bırakıyo :

-bänä arayıp sorcak olusan, biz Hiç yerinä gidiyoz, dēp maktübü oriya bırakıyo, gaçıp gidiyöla.

şimdi gälälim ölane :

gık gün bitdikdän sōna, pātşà bi-baksa, nā gälän va nā gidän. tekra bi dünücü yolluyo. gidän dürcülä: nā çadır va, nā gız va; dönüp gäliyolla gēsin geriyä. patşaa anladıyöla. pādişa gedip ölane söylüyo.

-ölum gäl, bän sana isdädin gızı aleyim, vaz geş bundan.

pātşa dällal bättırıyo, bütün şşrin gızları yarın sarayın öñä toplanacak, deyo.

bütün gızla toplanıyo, ölan deyokinä :

-kimisi al geymiş, kimisi gırmızı

-heş bisi bänzämeş Gülizarıma

deyip çäkiliyo ölan. gızla deyokinä :

-nā misgin bi-yörük gızına furulmuş?

ölan ertäs-gün anasının huzuruna çıkıyo, helallaşıyo anasıyanan, bubasının yanına gidiyo. bubasından izin isdiyo. bubası buna izin vemiyo. deral galä gapılänın gapanmasını ämr ediyo. ölan gēsin-geri dönüyo. Ganbartaya çıkarıp okunu, gūsünü ²² yanına alıp avluya çıkıyo. bütün gapıların gapalı oldüna görüncä bubasına tekra bi-dä izin isdiyo. bubası räd ediyo. ölan o vakt atına binip :

-ya Ganbartayım imdad sändän, deyip sâ sürüyo, sola sürüyo. galä gapısına yüklänip gapıyı açıp gidiyo. çadrın oldü yerä varıp, öları ²³ elläkän ölanın elinä maktüb ıras gäliyo. gız diyokinä mektübün içerisinde :

-Şāsmail bana arayıp bulcak olsan, biz Heç yerinä gidiyoz.

ölan deral yolu irävan oluyo. ölan gidä-gidä bi uvanın içindä bi saraya irashıyo. atını sâ sürüyo, sola sürüyo. sarayın gapısını bulamıyo. atını sürüp sarayın bi tarafını dāliyo. atından eniyo, yokāya ²⁴ çıkıyo. bi-gız hām çevrişliyo ²⁵, hām ālıyo. ölan soruyo buna :

-nidän ālıyon? gız şu sözdä bulunuyo :

²¹ Yassı taş.

²² Gürzünü.

²³ Oralari.

²⁴ Yukarıya.

²⁵ Çevre işliyor.

–dokuz gādaşım vādı, devlānān²⁶ harb ediyōla. bōn bīsini ūyams
da²⁷ ölü gödüm :

Şāsmail, deral buna soruyo :

–gādeşlān nirdā harb ediyo?

gız deyokinā :

–şu dāların ākasında.

–en kāsırmā yolunu tārif et.

hāmān deral Şāsmail Ganbartayına binip yola irafan oluyo. bī–dā
baksa gızın ūyasının aslı vāmiş. şindi Şāsmail deyo gāndi gāndinā :

–bān bunnān ōtasına girān²⁸, bissālam verān, hangi taraf alīsa o
tarafı olurun. gızın gādeşlāri sālāmı alıyo. Şāsmail deyokinā :

–gādeşim siz bir–āz oturun. yek²⁹ başına bān harb edārin onnānan.
o vakt atına binip, ōtā sürüp bāri sürüp.

–yā devlā, yetā–oldunuz siz. gūzünü sallayıp devlān ūzārinā hūcum
ediyo. bi gūsdā divlā öldürüyo. ōdan geriyā dūnüp gāliyōla. o gızı ona
veriyōla. Şāsmail ōda bi gecā yatdıktan sōna, gādeşlārinā deyokinā :

–gādeşim bu būda dūsun, bān Gūlūzarı aramıya gidıyon. siz bāna
Heç yerinin ān kāsırmā yolunu tārif edin. bīsi deyoki :

–būdan gidāsān yedi gūndā vāsın. lākin yolda bi Arabı–zāngi va,
īsan källāsındān sarey yapıdıyo. ōlan o yola irafan oluyo. bi–baksakı
īsan källāsındān bi sarey. atından enip, ganlı pilav yiyo ōda. Arabızāngi
bunu görüncāz :

–ginā bi–yīt düşdü tozā, deyo.

–aman arap deyi, durmaz yavlarır.³⁰ ōlan gānın doyūduqdan
sōna, pāk uzak yoldan gāldīndān, harb etmāsin³¹ canı isdāmiyo.

–hēy Arabızāngi, yorma bāni.

–gül bānzimi solma³² beni³³

deyi yavlarıyo ōlan.

tekrar Arap deyo :

–ginā bi–īt düşdü tozā.

²⁶ Devlerle.

²⁷ Rüyamda.

²⁸ Gireyim.

²⁹ Tek.

³⁰ Yalvarır.

³¹ Etmesini.

³² Soldurma.

³³ Benim.

–aman Arap deyi yavlarır.

Şāsmail hiç bi–zaman cāng etmāsini istāmāzdi yōgun oldūndan. Arabın bu lafları zoruna gidiyo ve deyokinā :

–yā Arabızāngi çık meydana.

İkisi–dā meydana çıkıyōla. Arabızāngi deyoki, gānā buna :

–haydı yīt, hamlāni yap.

–Şāsmail –dā : hamlā seniā.

o vakt Arabızāngi atını māmızlayarak: yā olan gāndiñi sıkı tut, dēp olanın üsdünā hücum ediyo. bi iki tapa³⁴ hücum etdikdān sōna :

–yā yīt sān çok dayandın bānim gāşımda. bi–lāra³⁵ atıyo. olan atını yarım sā yapıyo. yapıkdan sōna, olan gāndini gurtariyo.

–yā Arabızāngi, sān gāndiñi sıkı tut, dēp o, Arabızānginin üzarinā lārasını atmasınnan, Arabızāngiyi yıkiyo. tam o sırada Arabızāngi öldürcā zaman, Arabızāngi üzündān³⁶ arap pādāsini alıyo; ayın onbeşi gibi bi–gız oluyo.

Şāsmail buna görü –gōmāz atından düşüp bāyliyo. Arabızāngi olanı ayıldıyo.

–bānim aradīm it bōlā bi–itdi, deyo.

olannan görüşüyōla bunna. gitcā yeri olana soruyo.

Arabızāngi –dā bunnan baraba oluyo. bunna yola çıkıyōla. Heç yerinā vāriyolla.

ōda bi–goca gārın evinā müsafir oluyola. müsafir oldukdan sōna Şāysmailin gulāna bi–çalgi sāsi gidiyo. Şāysmail goca gariya soruyo :

–nenā bunā?

–āh ölüm, buraya bi yörük bāyinin gızı gāldi. onun dünü oluyo. yanına heç bi kimsā sokulamıyo. bubasından gık gün izin aldım. bi ālindā ağı filcanı, gālāni gaktıriyo³⁷ mādimentdān³⁸ aşşā; gidāni gaktıriyo, kimsāyā yakın bırakmayo. o vakt Şāysmail deyokana :

–al şu bi tas altını, şu darā–da al. sān gidāsān orya. bān gālinimi görcān dersān. tam o sāni gaktıracā zaman sān ona darā göstēsın, o sāni alır odasına. o vakt görüşüsün.

³⁴ Defa.

³⁵ Nağara.

³⁶ Yüzünden.

³⁷ İtiyor, yuvarhyor.

³⁸ Merdivenden.

şimdi goca-garı gidiyo. gaçın bän gälinimi görcän, deyo; gadinnarı gaktırıyo. diyär gızlâ ³⁹.

-vây misgin, bizlâ yänına gomiyo, säni -mi bırakcak deyola.

o zaman garı-goca giriyo içäriyâ. tam bunu gız gaktırcâ zaman, darâ ⁴⁰ gösdäriyo. o vakt gız :

-vây bänim nenäm vây. sänâ özlädım, gälsin bänim yänıma bön. bunna gonuşuyola içädä. gız soruyo :

-nädä bu adam?

-goca-garı-da : bu olan bänim evimdä :

-nenä, bu yärin bizim bāçäyâ gälsin, göşälım ⁴¹.

ētäs-gün bāçäyâ gidiyolla. öda görüşüyölla gızınan olan. gız deyo:

-yärin bän gälin gäzcän, filan yēdä, bākläsinnä. ödan bāni alı -gacäsız. ödan häp baraba ⁴² alı-gacäsız.

şimdi ētäs-gün oluyo. aynı yēdä Arabuzängiynän olan bākliyöla. tam ödan gälin geçäkän alıp gaçıyolla. bunna gaçmakda olsun, gälälım pätşä.

pādişä habar veriyolla. pādişah bi tabur asgä ⁴³ yollayo ākaländan. şimdi gızınan olan gaçmakda olsun; asgälä -dä ākasından gitmäkdä.

gızınan olan bi arada istirahat ediyo. edäkän Arabuzängi-dä löbät-dä ⁴⁴ bākliyo. bi-dä baksakı ākasından toz duman gäliyo. hāmän deral atına binip onnara gāşılıyo. deral onnarnan harba girişiyö. yāsını gırıyo, yāsını gaçırıyo. tekira bu gēsi -geri gäliyo. Arabuzängi onnara :

-bi sürü aslana bi gaplan näyapabili. pätşä tez ulaşım habä, diyo, öda kəsiyo.

o vakt Şāsmail uyanıyo :

-Şāsmailım gak, beş altı keklik vüdü. şunnä bişirälım yiyälım.

Şāsmail bunnä görükän näyâ üradını bilämiyon. ödan binip atlāna geçiyola. ötäki sareyda gızı-da alıyola. bunna uş gişi yolu irafan oluyöla. bubasımın şārınä yaklaştıklâ biläsa ⁴⁵, bubän evinä gitmiyälım, gāşısına bi sarey tutalım öda oturalım. öda bi ev tutuyöla, bubasını deral muştuluyöla :

³⁹ Kızlara

⁴⁰ Tarağı.

⁴¹ Görüşelim.

⁴² Beraber.

⁴³ Asker.

⁴⁴ Nöbette.

⁴⁵ Bir lahza.

–āh pātşahım, sāniñ ölun üş dānā gız gätirdi bībinnān gözäl. olanın anası olanın evinā gāliyo. gālinnā⁴⁶ goca–garī yokarı çıkarıyōla. bir–āz durduktan sōna anası evinā dönüyo. bubasını⁴⁷ deyoki :

–āh pātşām, sāniñ olan evinā üş gız gätirdi, gızlā ana ilayık dāl sänā ilayık. bunu, gızları sän al.

ētāsi gün pādişah öluna evinā çätürüyo. olan bubasının evinā gidākānā, Arabızāngi ölana bi yūsük veriyo.

–nā vakt, yemäk yicān zaman, bu yūsū⁴⁸ yimāklā üzärindā gāzdirisiñ. gākıp gidiyo olan.

yimā yicā zaman olan yūsū gāzdirüyo. heş bi–şē olmadan gēsın–geri dönüp gidiyo. bakıyo anası, bi–şē olmadını görüncāz, bunu nā biçim öldütdürācāni bilāmāyo. ētās–gün satranç oynamā çāriyo. iki tafa bubasını yeniyo. bubası–da diyo ki :

–ölum nā olusun bi tafa–da sän bānā yenil.

olan yenili–yenilmāz, ölana gıskıvrak bāhyōla. olan bi yüklāniyo, bütün bāları gıriyo. o vakt bubası soruyo :

–ölum sāni nā ilā bālasam kıramaşşın, diyo. olan –da diyokinā :

–saşlāmdan⁴⁹ iki tel gopāsan, gıramam diyo.

o vakt olanı sımsıkıca bāhyōla. cellatları bāriyo :

–götürün buna cellat edin.

o vakt olan nē–üradını bilāmiyo. cellatlā bunu götürüyōla, bi dān başma. sā gözünü çıkarıp sol cebinā atıyola. sol gözünü çıkarıp sā cebinā bırakıyōla olanı orada bırakıp gēsın–geri gidıyōla.

gālālim şindi Arabızāngiyā :

bi–gün bakıyo, iki gün bakıyo. Şāsmail dönmeyincāz geriye :

–āmızın⁵⁰ başında çok bōk bi sıkıntı va. egā⁵¹ geri gālmazsā, onnā⁵² ölä bi oyun oynāyım ki, ki fālāg–dā bānsiñ deyip kāsıyo ođa. gālālim tekira pātşā.

pādişah bunnā dünücü göndāriyo. dünücülā gāldi zaman. Arabı–zāngi şü sözdā bulunuyo :

⁴⁶ Gelinler.

⁴⁷ Babasına.

⁴⁸ Yüksüğü.

⁴⁹ Saçlarımdan.

⁵⁰ Ağamızın.

⁵¹ Eğer.

⁵² Onlara.

–biz gidäriz ämmä gık çual, gık ammal⁵³, gık gadın isdäriz. bunnä gätirisä gidäriz. pätşah bunnä yapıyo, onnä yollayo. Arabızängi mas-gesini çakiyo yüzünä, bütün gık gadınnä käsiyo. gık gadının källäsinä gık çuvala gıtiyo. gık ambalın sıtına veriyo. amballa bunu götümäktä olsun, pätışah bi–dä baksa nä gösä çuvallä içindä; gık gadının källäsinä görüncäz, pätışah nā ūradını bilemiyo. Cellata diyoki :

–gidin bunnä cellat ediñ gäliñ.

Arabızängi atına binmäkdä ōsun, gäläni gidäni gırıyo. pädışah buna görüncäz şaşırıyo. etäs–günü harb ilan ediyo. Arabızängi bütün pädışān asgālāni gırıyo. pädışa bu arabın bu kızları nädän kulladını bilemiyo.

gälälim ōlana. ōlanın bi köpäi vāmiş, gündä Şāsmailä äkmäk götürü–vemiş. bi gün ōlan oturākana iki tānā gövācin⁵⁴ geçiyömuş havıda⁵⁵. dönüyöla eniyola, deyolaki :

–biz būdan gaşıncaz, bi tüy düşcäk yerä. o tüyü āsa⁵⁶ sol cebindä sā gözü va; sol cebindi⁵⁷ –dä sā gözü va. bunnä yerinä daksa bizim tüyü–dä bulsa daksa, gözünä çalsa bi tüyü, äskisindän dā gözäl olu gözläri. uçup gidiyöla.

ōlan guş dilindän āniyömuş. bu tüyü arākān tüyü buluyo. gözlärini yerinä dakıyo. ōdan gıkıp gidiyo ōlan. başka bi mäl-mäkätä gidiyo. bi itiyarın yanına evlathık duruyo. pätşā–da tellal bātırtıyo.

–här evdä iki İsan vāsa biri asgā alıncak deyo.

çocuk buna duya–duymaz bubasına yavlarıyo: bān asgirä gidcän, bubası bir günnük⁵⁸ evladı oldūndan bunu gıyamıyo. sōna yavlarıyo bubası–da bunu göndäriyo. Şimdi bunna bubasının mäl-mäkätinä gidiyöla. ōlan deyokinä :

–şevkätlim, sän bānā izin vēsin, bān istädīm silā alırım, isdedīm atı alırım, yek⁵⁹ başıma o arapla harb edärim. sāniñ intikamını bān alarım. bubası –da :

–açın, istädī atı, isdädī silāhı āsın⁶⁰ deyo.

o –da atının iki gözlerindän öpüyo, bu çıkıyo meydana :

⁵³ Hamal.

⁵⁴ Güvercin.

⁵⁵ Havada.

⁵⁶ Alsa.

⁵⁷ Cebinde.

⁵⁸ Tek.

⁵⁹ Yalnız.

⁶⁰ Alsın.

–hēy arap, sän yetär ödun, dēp bi lāra atıyo : arap nä üradım bilāmiyo. o gün o harbı bırakıyōla. arap sareya döndükdän sōna, Gülpāri bōn bi lāra duydum, bu lārayı bän bi tapa⁶¹ Şāysmaildän duydum. gokmayın Şāsmail dünya yüzündä, dēp kəsiyo.

gecä oluyo, Şāsmailnän Arabızāngi öda uyuşuyōla. Şāsmail Arabuzāngiyä soruyo. :

–hamlāmizi yarin nä biçim yapcāz? Arabuzangi–dä :

–Şāsmail bundan goley heş bi–şē yok. meydana çıkdımız zaman sän dēsın :

–hēy arap sän yetär–ödun, gāri.⁶², o vakt :

–hēy arap sän hamlāni yap, bän dērim; hamlā sırası sāniñ. nä–vakt attan düşürdün o vakt :

–hēy gāl gāndiñ düşmanın gāndiñ kās. sāniñ buban sāni kāsmaş. o vakt sän yan çalısm, bän kāsariñ. anlaşıp bırakıp gidiyōla.

sabālan oluyo. cāngä çıkıyōla. cāng yerindä harp edäkän Şāsmail diyo ki :

–hey arap sän yetär–ödun. gūsünü sallayıp arabın üzärinä bindiriyo. Arabızāngiyı yıkıyo, üsdünä biniyo pātşā bāriyo :

–hey pātşām, gāl gāndi düşmanımı gāndiñ kās.

pātşah gāli gālmās, Şāsmail yan çalıyo. Arabızāngi källēsini uçuruyo. millet gökusundan hibīnā giriyo. Şāsmail bāriyo :

–gökman, bän Şāsmailim, deyip bāriyo.

millet bunu, bubasımın yerinä pātşā yapıyōla. Şāsmail –da dūn yapıyodu. bän örā gitdim. ödan ākıdaşlā bir–āz keşkak gätiriyödüm. yolda gurbāla vak–vak dedi. bän anladım bırak. ālimdän çanakları atdım gaşdım.

Ali Gökğaya

Söke : Kemalpaşa mahallesi

[Tahtacıdır]

YÜRÜK ALİ TÜRKÜSÜ

Aydında goluna⁶³ basdıla

Çalıya–da mavzar asdıla

Yonanlılar–da sorūsan

Gecä–günüz gaşdıla.

⁶¹ Defa:

⁶² Gayri.

⁶³ Kolunu.

Alçak yūsäk täpälä
Gulānda älmas küpälä
Çam dibinä oturmuş
Eli mavzärli efälär.

Şu yayladan geşdinmi
Souk sulā işdinmi
Efälärin içindä
Yürüg Alī seşdinmi

Gahvä yapdım han oldu
Yürüg-Ali Avrupaya şan oldu.

Ali Gökkaça
[Söke]

A Y I v ä T İ L K İ

Bi ayıynan bi tilki vāmiş. ikisi ākadeş oluyōla. bārabārlikdā tavuk yemā gediyoulla. tilki çıkıyo ācın başına, ayı -isā ācın altında; tilki tavuk atcak, yēcān deyā bāklāyo. tilki bidānāsın elıp gaçıyo. ayı sabā gadan bākliyo ācın altında. bakıyo tilki gaşmış; nā tilki va, nā tavuk. ayı gızarak gediyo ōdan.

-sonna, bān sānā ⁶⁴ yēycān deyā tilkiyā söylāyo.

-āman bilādār sān bānā yīp-dā nāyapacan, dur sännān ⁶⁵ dā nā işlār yapcaz.

-ē, nāpcaz, bizim ōlan deyo.

-sännān bi üzüm yemā gedālim deyo.

-pākē gedālim, deyo.

üzüm bānı ⁶⁶ gediyoulla. bān ātrafı duvāla çevirili. yānnız bi dālik vāmiş. tilki bu dālikdān içäriyi giriyo, ayı-da giriyo. başhyōla üzüm yemē. üzümlā yedikdān sōna tilki gārın doyruyo, ayının gānı dā doymamış vaz'yātdā. tilki āynın yānna gāliyo. burnun dāliklānā tilki iki üzüm dānāsi sokuyo :

-bizim ōlan, bak bānım gānım doyrudān sōna, burunnāmdan ⁶⁷ çıkmā başladı, deyo.

⁶⁴ Seni.

⁶⁵ Seninle.

⁶⁶ Bağına.

⁶⁷ Burunlarımdan.

onun o vaz'yätini görän ayı kändisiniñ—da bünundan gälincä gadan yeyo. dilki dışä çıkıyo dälikdän.

—hadi bizim olan, çık dışarıya, bän sâbını⁶⁸ habâ vēcän, deyo.

bi-şē-dâ ayının bünundan gälmädi için çıkmıyo. bu sâfâr dilki bän sâbısını habâ veriyö. bän sâbısı çadağından sâvân söküp baççanın içäsini goşuyö. bi baksaki bän içäsindä bi ayı va. äлиндäki sövänlä goşdüyo. ayı sâ, sola goşdurükän ayı çıkcaak. başka bi dälük bulamayıncaz, girdi dälükdän çıkmak isdiyo. o dälü yumuluyo. fazla yedindän ödan çıkameynca bâ sâbi elindäki sövänlä ayının sîtını⁶⁹ vuruyo.

ayı dayaklä yeyincä gerî gaçıyo. äkasında koşduruyo; goşdurükän bunun yemiş oldü üzümlä, gänında äriyo. ve o delikdän çok zölükla, deriläni yüzä-yüzä o delikdän çıka-gaçıyo.

gızmış olan ayı dilkiä, görüsäm sänä yeycän deyo. bi müddet sorna, dilki irashyo.

—gäl bakalım burıya, bän sänä yēcän.

—aman bizim olan yemä, nâpacaksan yēp-dâ? bäraba dâ çok işlä yapcâz.

—päkē, deyo. nâ iş yapcaz?

—sänünlä gedälim, çirä yapıp, çirä satalım.

ayının sîtına bi-iki sāmā⁷⁰ goyyo. balta vâ tārı⁷¹ ahyo, ayının üzänä binip dâ gedyöla. öda ikisi bîdän çirälä⁷² hazırhyo. ayının sîtına yükläyo. dilki üzänä biniyo ayının. bi sığara yakēn deyo :

—ayı-da bi dänä beni ve, deyo.

—olu äkideş deyo.

sıgarasına yakıyo vâ o kipritlä, ayının sîtında o çirälä tutuşduruyo. ayının getdi taraf ürüzgarlı tarafmış, ayı getdikçä çirälä-dâ tutuşuyo; dilki athıyo gaçıyo. ayı niyâpsın, üzändäki çirälä yanıyo, sāmā yanıyo, sâ solu bakıyo; gâşıda bi göl görüyo. döru o gölü⁷³ goşuyö. gölün içäsindä kändisinä atıp bu surätlä yangından gütuluyo. çıkıyo ödan dilkiyi irashyo; bi müddät sorna :

—bän sänä yïcän.

—aman bilädär yemä, dâ çok iş yapcaz.

⁶⁸ Sahibine.

⁶⁹ Sirtına.

⁶⁹ Semer.

⁷⁰ Odun kesmeğe mahsus demir bir alet.

⁷¹ Çıraları. —fara (tolıa)

⁷³ Göle.

–nâ yapcaz?

–säninnâ gümâ örüp gümâ satalım.

–päkê òlësâ.

ällänâ târa orak alıp hayıt vâ gâğı toplamâ gidiyola. hayıtlâ topladıkdan sorna dän yūsâni çıkıyola. òda başlıyola gümâ örmâ. ayı içärsindän örüyo. dilki dışâsından örüyo. örâ örâ âz tarafı yaklaşıyo ayı deyo ki :

–âkedâş bân nêdân çıkacan?

–sâni yer alıkoycan.

sorna tamamân âzını örüyo, gapadıyo. ayı–da içäsindâ gahıyo.

dilki bu sâfâr ayıyı dän üzändän ⁷⁴ aşşâdaki yörük çadılân üzânâ dõru yuvallayıvëyyo. yuvallanarak gedân ayı yörük çadılânın önünâ, önünâ vâyo. ò–da bulunan çoban köpâklân bunun üzânâ havlıyarak goşuyola vâ ona òda pâçaleyip, ayı aralândan gaçıyo. bi müddât sorna o gızan ayı dilkiyâ ⁷⁵ görüyo. ayı deyökinâ:

–bân bu sâfâr sänâ ⁷⁶ yicên.

–aman bilâdâr bâna yêp–dâ nâpcâsın? sännân çok para gazanacaz. görüyösan–ya âlimdâki altinnâ. şu gâşıdaki gölü görüyösan; bunnâ òdan çıkâdım.

–päkê örya gedâlim. sän–dâ öriya girärsin. o gölün içäsindâ sabâ ⁷⁷ –gadan heş gıpidamadan suyun içäsindâ durcaksın, dëp, ayı–da gabul ediyö :

–bönazına gadan altınla dolacaksın.

–ayı–da : päkê, deyo.

sorna girıyo âşamdan suyun içäsınâ. sabbâ gadan ayı suyun içäsindâ gahıyo, heş gıpidamadan.

dilki ävälcâ deyo ki :

–bân çârcan zaman gâlcâksin.

dilki sabâlan gâşı tarafda âyiya gâl deyo. çarıyo, çarıyo, ayı gımıldamıyo. sabbâ–gadan buz dutan su, gımıldamıyo bırakmıyo. sâ solu gıprıyıp ayı bi tülü buzdan çıkamıyo,

⁷⁴ Üzerinden.

⁷⁵ Dilkiyi.

⁷⁶ Seni.

⁷⁷ Sabaha.

dilki-dä ācın üzānā çıkıp: hādı ātık, gāl buriya dēp, bi tülü çıkamıyo.
nēhayāt kändisi ācın üzāndā, köpāklā çāriyo. köpāklā goşarak gāliyolla,
bakıyola ki, gölün üzāndā bi ayı källāsi va. sorna o källā pāçahıyola.
dilki-dä gurtuluyo.

Cemal Mulgır
[Aydın]

DAĞKÖYÜ TÜRKÜSÜ

eşāyimin guyruguna⁷⁸ süpürgāmi sandın
süpürgāli dālar zümbüllü bālar
çüş eşāyim çüş çüş
dah eşāyim dah dah
gır eşāyim gır gır.

2

eşāyimin garnına davulmu sandın
davullu dālar zümbüllü bālar.
[nagarat]

3

eşāyimin gözünā bādāmmi sandın
bādāmlı dālar zümbüllü bālar
çüş eşāyim çüş çüş
dah eşāyim dah dah
gır eşāyim gır gır.

Cemal Fırat
[Aydın : Koçarlı - Mazın]

FATMA TÜRKÜSÜ

hadı Fatma gaçalım
şu dāları yollar açalım
hadı Fatmam yellāni-ve
hökumatta dillāni-ve.

⁷⁸ Kuyruğunu.

hadi Fatmam dalgan⁷⁹ daladı
 Fatmam sâna⁸⁰ bôn çavuş aradı
 hadi Fatmam yellâni-ve
 hökumatta dillâni-ve.

Cemal Fırat

[Aydın : Koçarlı - Mazın]

ÇAVDARLI MURAT ZEYBEYİ

şindi Çavdarlı Murat zeybeäklâ⁸¹ çıkdığı zaman bunun âkasından tākıp arıyoru. aradıkları zaman çadida iras gätiryöla. müsadälämä⁸² edākän furuluyoru. gādaşı Hüsseyin gaçıyo o furulmayo ondan söra gādaşını⁸³ Murada türkü yakıyöla :

Çakdım çakdım manâyırıma⁸⁴ yanmadı.
 dört yanına bakdım gızan galmadı
 gaş gādaşım gaş guççük Üsseyin
 efändän sänä âtik imdat galmadı.

yukādan gälän Ödemiş goludur
 manayerim hâp fişäk doludur
 gaş gādaşım gaş guççük Üsseyin
 furuçak sänä Ödemişin golu.

varın bakın muradımın halına
 goynu dolmuş algānan gana
 varın söylän muradın halasına
 tokdur neynâsin maneyir yarasına.

Sökänin gavakları
 dökülür yaprakları
 bañä dëlâr Vâzirölu Murat
 yakarım gonakları.

Halil Aydoğdu

[Koçarlı : Çallı-Kebir köyünden]

⁷⁹ Isırgan.

⁸⁰ Seni.

⁸¹ Zeybekliğe.

⁸² Müsademe.

⁸³ Kardeşine.

⁸⁴ Mavzerim.

KOCA MUSTAFA TÜRKÜSÜ

[Yörük türküsü]

bindim gır-âtıma eylăsäm dizgin
yigidin payına gonarmı guzgun
varmı bizim gibi siladan bezgin
silanın tikäni gül-öldu gokdu bännä.

gır-âtım kändiñi nazardan sakın
sağıña soluña hamayıl dakın
üstünä binincik mälmäkät yakın
silanın tikäni gül-öldu gokdu bännä.

bindim gır-âtıma Macırdan geşdim
Homa dälarna algannar saşdım
älindä filintä Dinläre⁸⁵ basdım
Dinlär gaymakamı gässin yanıma.

gır-âtım boynunda alaca keçä
çäkiyom gılcı tutmuyo gecä
on-iki gaymakam bir Kämäl-Paşa
häpsi bir-öldu vuralım gıralım deyi.

gova gova endirdilär älınan
gollarımı bağladılar şälınan
säniñ gönlün dünya dolu mälınan
bänim gönlüm bir fidan boylu yärinän.

gahbä fäläk därmäniñ döndümü
bağıñ bāçañ sulärnan doldumu
bän yaparım sän yakarsın bändimi
dönä-dönä löbät bizä galdimi.

Haydarların üşdü çiftä därmän
Angaradan galdi vur âmri färmän
färmänin okunmuş galmamış därmän
ak-käyad⁸⁶ üşdündä tanıyñ bänı.

⁸⁵ Dinari.⁸⁶ Kağıt.

Yeni-gımilliyı möhräzä ⁸⁷ basdı
 tomatik gurşunu yürägim yakdı
 İncä Mämät godu Cavour dāna gaşdı
 eyvāh gāşlimä der İncä Mämät.

Musa Karan

[Karacasu : Ali-emmiler köyünden]

YÖRÜK GAVAL HAVASI

bizdän sälām söläñ Märcan araba
 ağısdosdun ⁸⁸ on beşinä nä galdı
 cemilälär ⁸⁹ düşüp buzlar soküncä
 halça vurup ⁹⁰ getmämizä nä galdı.
 durnamın ganadı-da aladır ala
 ganat buķār-dä enärsin gölä
 var ölüb-öläsiyā mänändiñ ara
 varıp ķotülärä gul olma göñül.
 aşşādan-da gälir Gacarıñ göçü
 gol-gola-da vermiş gozälin üçü
 sırmaynan-da örülmüş saçının bağı
 yörüduķcäk incä bellärä döķulür.

Musa Karan

[Karacasu : Ali-emmiler köyünden]

MANAV AŞİRETİ TÜRKÜSÜ

alt yanım dāñiz-dä üs yanım balkan
 gır-atımın boynunda yaldızdan galkan
 yanıma gälmäsin ölümdän gorkan
 Tākälölu dellär ünüm var bānim.
 alt yanım Gara-dāñiz geçilmäz
 üs yanım sık ormannık ⁹¹ gaçılmaz
 gadir mevlām ganat vermāncäk uçulmaz
 o sābāpdän azz-eylārim silamı.

⁸⁷ Müfreze.

⁸⁸ Ağustosun.

⁸⁹ Cemreler.

⁹⁰ Göç etmek.

⁹¹ Ormanlık.

arkamdan galan–da Burkazım dağı
 äridi galmadı yürägim yağı
 gàyät–dä güzäl ossa oğlanın yari
 oğlanın arnına ⁹² yàzılan gälir.

Musa Karan

[Karacasu : Ali–emmiler köyünden]

MÄMÄT ÇAVUŞ ŞARKISI

Mämät Çavuş dëkin yüräyim çatal
 fişonklu ⁹³ belimdä tam yedi gatar
 uçan guş olsam gır–ätım tutar
 hovada ⁹⁴ uçsan zähirim yakar
 täslim et silahına der Mämät Çavuş.

Kurdölu därkin otüdüm ⁹⁵ daşa
 attim güşunna gitmiyo boşa
 şindi guzgunna gona ileşä
 alacën olsun bi güşun Mämät Çavuş.

gittimiz yol bi–incä yoldur
 Tatar dāräsindä fişangi doldur
 sän nārānin kurdusun aslını bildir
 täslim et silahına ⁹⁶ dār Mämät Çavuş.

aslıma sorāsan Asının kurdü
 vatani sorāsan dördüncü ordu
 sana bu yitliyə Allahmı vëdi
 täslim et silahına der Mämät Çavuş.

Kürdoğlu derkin täslim olamam
 göz görä–görä Därsänäyi girämäm
 silähima yad ellärä verämäm
 vädı güşun bitişdi etinä Mämät Çavuş.

⁹² Alına.

⁹³ Fişenklik.

⁹⁴ Havada.

⁹⁵ Oturdum.

⁹⁶ Silahını.

atın ākadaşla atın
heş durmayın atın
bān yarelandım ⁹⁷ yarāmā bakın
nişannım Zekiyāyi gādaşıma satın
gādaşım olmazsa doslara galsın.

Mehmet Kaya
[Aydın : Köşk nahiyesi]

Y Ö R Ü K A L İ

I.

alçak yūsāk tēpālār
gulağında çäräk küpālār
çam dibindä yatıyo
eli mafizärli efälār.

dālar aman dumansız
Yürüg–Ali dinsiz imansız
martinimin masadı
Yürüg–Ali efām Yonanlıların gasabı.

Aydın damına basdıla
çalıya mäfizär asdıla
Yürüg–Ali'nin güşunundan
Yonanhla şaşdıla.

ördäk yolladım gaz gäldi
Yürüg–Ali efām ellänmädik gız gäldi.

II.

T Ü R K Ü L E R

bayram gäldi evimā
gan damlā yüreimā
ezäldän ālardım
şimdi gülmäk näyimā.

⁹⁷ Yaralandım.

gecälär yarı oldu
 ālamak kerim oldu
 ālbät bän yıkılmazdım
 sebābim yarım oldu.

bän nerdäyim nerädä
 öksüzüm gurbät eldä
 yārälärim sızlıyo
 doktor yāräm nerädä.

Mehmet Kaya
 [Köşk : Cumayanı köyünden]

G E L İ N H A V A S I

gälin bindi ata gediyo
 gidäcä yolla uzakmı deyo
 elin bobasına bobamı deyo
 elin anasına anamı deyo.

havada bulut
 sän onu unut
 pilavın dosdu
 gaymaklı yogüt.

evlā va hānā hānā
 bän kül oldum yänä yänä
 yarım zerhoş bän divana
 hop tirinananam.

evlā va gāşımızda
 zevdası va başımızda
 uzak deyil goñşumuzda
 hop tirinananam.

evlānin ögü⁹⁸ marıl
 sula akar harıl harıl
 incä beldän sıkı-sıkı sarıl.

Fethi Günyolu
 [Aydın]

KADIN OYNATMA TÜRKÜSÜ

hadinni gözâlim
 bân güvârçin olamam
 daldan dala gonamam
 mumlâ yaksam arasam
 sâniñ gibisini bulamam.

dam ardına dolaşdım
 ot yolmâ bulaşdım
 ot dèyil ävkârim⁹⁹
 nazlı yârâ dolaşdım
 hadinni gözâlim.

pânbâ gırep¹⁰⁰ başında
 galâm oynâ gaşında
 durma bânim gâşında
 zerhoşluk va başında.

dam başında buzmusun
 gâlinmisin gızmısın
 âşam yanına varcan
 evlâdâ yalınızmsın.

Halil Aydoğdu

[Koçarlı : Çallı-Kebir köyünden]

S İ L A Y A H A S R E T

bir guş gibi silaya târg edip çıgdım
 enginli yūsâkli neçâ dâlardan geşdim
 bir gün için gözdân gönüldân düşdüm
 bu gadar unutmıyan âkadaşımsız bâni.

dikkat şu mânâmin¹⁰¹ başını¹⁰²
 ikram edin gözlârimin yaşını
 kurbât eldâ bir iş gâlirsâ başımı
 öksüz deyâ yazın mâzârımın daşına.

⁹⁹ Efkârım.

¹⁰⁰ Kumaş, yazma.

¹⁰¹ Manimim.

¹⁰² Başına.

garanlık gecälärdä gördüm düşlär
 äkibät başıma gäldi bu işlär
 gör ki şu zälîm fälâk bändän nä isdär
 bir gül gibi gündän günä soldurdu bänî.
 şu dünyaya gäldim-gäläli yüzüm gülmädi
 çok bäklädîm siladan bir mäkdubum gälmädi
 bilmäm ki mälmäkätdä kimsämmi galmadı
 o säbäbdän arz edärim silayı.

Ali Durmaz

[Bozdoğan : Koyuncular köyünden]

T Ü R K Ü

yücä dağ başına äkin äkilmäş
 başı gurumayınca kökü sökülümäş
 qurbät elindä kimin öldü seçilmäş
 boşuna feryat¹⁰³ etmä divänä bülbül.

yolcusun a dilbar yolundan galma
 her yüzünä güläni dosdun sanma
 ölümdän gorkup geriyä durma
 al böçanı yîdin arına yazılan gälir.

käklîn gayadan gayaya säkdî säkiş
 gülünän bülbülün yaptı çäkiş
 yarimin inäsinän dikdî dikiş
 gıyamata gadar sökülümäzimiş.

evlärinin öñü bir kötü yokuş
 gız gulun olurum bu nası bakış
 halının üsdünä dökdün nakış
 ilmäk çälän barmäña gurban olurum.

evlärinin öñü bükülür gidär
 ziyah zülfün gärdan dökülür gidär
 bir yît sevdîni alamazsa
 gänç yaşmda beli bükülür gidär.

Ramazan Dönmez

[Koçarlı : Yahannı köyünden]

¹⁰³ Feryâd.

SAÇIKARALI AŞİRETİ TÜRKÜSÜ

aşmayın pânçarâyi âsmâsin yellâr
gız sâvdiyimi duymasın ellâr
bâçalarda açılmış domurcuk güllâr
verip yâd-ellârâ soldurma bâni.

çıkđım yücâ dağ başına oturdum
sađıma soluma lâlâ sümbül bitirdim¹⁰⁴
bân bir bođazı gara-filli¹⁰⁵ yar yitirdim
görmedinizmi dumanlı dađlar.

şu garşıda salnır bânim argedâşım
sahnır-da aklımı başımdan alır
buban kafir--dâ sâni bândân sakınır
nâ-dâ İstanbul nâ-dâ Diyarbakır
al bōçanı-da gidâlim suna boylum elimizâ.

Musa Özşahin
[Sarayköy]

YÜRÜK ÇOBAN TÜRKÜSÜ

goyun sâni yaylalara çäkâyım
ak märmâr üsdünâ duzlar saçayım
çağşak dâralârdâ guralar çäkâyım
ablası âsmâr-dâ kândi garabaş goyun.

goyun sâni gütdüm gütdüm gâtirdim
gâtirdim-dâ gabardıcın¹⁰⁶ dibinâ yatırdım
ablan sağdı-da bân bakırımı götürdüm
ablası âsmâr-dâ kândi garabaş goyun.

Musa Karan
[Karacasu : Alëmmiler köyünden]

¹⁰⁴ Diktim.

¹⁰⁵ Karanfilli.

¹⁰⁶ Kaba ardıç.